

KAPRONCZAY KÁROLY

A BÉCSI EGYETEM SZEREPE A MAGYAR ORVOSKÉPZÉSBEN

A XIII—XIV. században lényeges fordulat következett be Európa művelődésében; a városi polgárság színre lépésével olyan tanintézmények formálódtak ki, amelyekbe már nemcsak az egyházi pályára lépők nyerhettek felvételt. Ez az első lépés volt az egyetemek megalapításához. Azonban Európa első egyetemei nem azonos körülmények között keletkeztek. A legtöbb pápai beleegyezéssel, sőt kezdeményezéssel (Párizs, Bologna, Pisa, Ferrara, Prága), több királyi akaratból (Bécs, Krakkó, Pécs), néhány pedig minden engedély nélkül (Oxford, Cambridge, de ide sorolható a paduai jogi főiskola is) formálódtak ki. Az egyetemek szervezetükben is különböztek a korábbi egyházi főiskoláktól, a tanárok és a diákok társulásán alapultak, amelyek jogokkal bátyázták körül magukat és védelmet a pápától vagy a királytól kértek.

A XIV. században, a közép-európai királyságok központosítási törekvéseinek következtében több uralkodó megkísérelte országát kivonni a pápai befolyás alól, vagy legalábbis csökkenteni a függőségüket, ami nem jelentett Rómától való elfordulást. Így több közép-európai állam maga kívánta kiképezni egyházi és világi értelmiségét, sajátos művelődési központokat megteremteni a maguk térségében. Igaz erre követendő példát a prágai egyetem (1348) szolgáltatott, amelyet IV. Károly pápai ösztönzésre alapított, kezdettől fogva négy karral, tehát teológiai fakultással is, ami Prágát egyenrangúvá tette Párizs és Itália egyetemeivel.

Hasonló szándékkal alapult Kázmér lengyel király krakkói (1364), Habsburg Rudolf bécsi (1365) és Nagy Lajos magyar király pécsi (1367) egyeteme, amelyek csak később rendelkeztek pápai beleegyezéssel. Az egyetemek „telepítése” azzal a szándékkal is történt, hogy nemcsak az adott királyság diákságát, hanem a közeli országok ifjúságát is vonzza majd a közelség. Tudjuk, hogy a török veszély növekedése miatt csakhamar hamvaiba hullt Nagy Lajos pécsi egyetemének vonzereje a balkáni területekre, sőt Zsigmond óbudai, Mátyás pozsonyi és esztergomi, majd budai egyetemének ez okozta elnéptelenedését. A magyar korona területeihez legközelebb fekvő krakkói és bécsi egyetemek mindig meghatározó szerepet játszottak a magyar értelmiség képzésében, Krakkó és Bécs igen sok tekintetben a magyar művelődés egyik bölcsője szerepét töltötte be.

Az első közép—európai egyetemek, alapításuk évétől rendelkeztek orvosi karral, foglalkoztak orvosképzéssel, bár ezen a karon kevés diák tanult, mert csupán a hivatásukra való felkészülés első állomásának tartották ezen karokat, hiszen minden orvosjelölt a korabeli orvosképzés fellegváraiban, az itáliai orvosi karokon kívánta tanulmányait bevégezni. Ez a szemlélet jellemzi a korabeli magyar orvosokat is, akik a pályájukra való felkészülés első állomásait Bécsben és Krakkóban teljesítették, végül Itáliában szereztek oklevelüket.

A reformáció térnyerése valóban átformálta Közép—Európa egyetemeit, a vallási viták vagy széttzilálták a hagyományos központokat (Krakkó, Prága, Bécs), vagy addig kevésbé látogatott egyetemeket (pld. Wittenberg, Göttingen, Heidelberg) népesítettek be — vallásuk szabályait követve —, illetve — főleg német és németalföldi — új universitásokat alapítottak.

A közép-kelet-európai egyetemek hanyatlása a XVII. században vált mind nagyobb méretűvé, a XVIII. században azonban — elsősorban a felvilágosult abszolutizmus törekvéseinek köszönhetően — döntő fordulat következett be. Az egyetemek megújodásában, az egyetemek alapításában nemcsak az államhatalom új szemlélete volt döntő. A felvilágosodás hatására nemcsak az állam irányításában volt változásra szükség, hanem az oktatás, az egyetemi képzés területén is. Az orvoscépzés szempontjából döntőnek bizonyult az a tény, hogy az állam legfontosabb feladatkörébe emelte az egészségügyet, amit nemcsak mint igazgatási, hanem képzési feladatnak is tekintett. A felvilágosult abszolutizmus mindenütt saját nevelésű értelmiség kiképzésére törekedett, így elavult egyetemeit megújította, újakat is alapított. Magyar vonatkozásból lényeges, hogy előbb megreformálták a bécsi egyetemet, majd 1769-ben orvosi karral egészítették ki az 1635-ben alapított — addig nem nagy jelentőséggel rendelkező — nagyszombati magyar egyetemet, amit előbb Budára, majd Pestre helyeztek át. 1772-ben Kolozsvárott jogi és orvossebészeti főiskolát alapítottak, de hasonlólt Grazban is létesítettek. Hasonló folyamat játszódott le Prágában, de 1762-ben egyetemet alapítottak Breslauban, 1785-ben Lembergben.

Bécs mindig fontos szerepet töltött be a magyar orvoscépzésben, hiszen az orvosi kar alapításától kezdve mindig rendelkezett magyarországi hallgatóval. A kar iratai 1399-től állnak folyamatosan rendelkezésünkre és az egyetem orvosi karán bekövetkezett 1630. évi reformig a beiratkozott 399 hallgatóból tizenegy hazánk fia volt, közülük itt egyetemi fokozatot 6 ért el. Más kérdés, hogy az itt fokozatot elérték között sokkal több a magyarországi (29 baccalaureusi, 23 licentiatusi, 21 doktori fokozat) születésű, de ezek tanulmányaikat nem itt végezték, csupán képesítési vizsgáikat tették le Bécsben. Magyarok gyakran viseltek dékáni és rektori méltóságot, a kar az adott időben majdnem mindig rendelkezett magyar előadóval, professzorral.

A magyar orvoscépzés igazi központja a 18. század második felétől volt Bécs, ami elsősorban a van Swieten féle reformoknak volt köszönhető, hiszen az európai meghatározó színvonalat jelentő un. első bécsi iskola nemcsak hazánkból, hanem más országokból is vonzották a hallgatókat. A kar hallgatóinak egyharmada, gyakran több mint fele magyarországi volt, ami nemcsak a jeles tanári karnak volt köszönhető, hanem ebben az időben — nem minden politikum nélkül — a bécsi tanulmányi lehetőségek sokkal olcsóbbak voltak mint a Monarchia határain túléő egyetemeken. Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy Bécs soha nem riadt vissza az adminisztratív korlátozásoktól, ha a Birodalom számára veszélyes eszméket hordozó egyetemek látogatottságát kellett megakadályozni. Bécs szerepét külön rendelkezésekkel erősítették meg; a Bécsben szerzett diploma az egész Monarchia területére érvényes volt, míg Budán, Prágában, Lembergben, stb. nyert képesítés csak az adott királyság vagy tartományban hatalmazott fel állás elnyeréséhez, orvosi gyakorlat folytatásához. Ezzel nemcsak Bécs szerepét védték, hanem adminisztratív eszközökkel is „kényszeríteni“ akarták a kiképzett szakemberek helybenmaradását. Természetes folyamattá vált, hogy az orvosjelöltek (legyenek magyarok, csehek, lengyelek vagy bármilyen népek fiai) általános diplomát kívántak maguknak biztosítani, így tanulmányaik egy részét — főleg a végét — Bécsben végezték, de képesítésüket szülőföldjük egyetemén is érvényesítették. Ezzel is magyarázható, hogy Bécsben mindig nagyobb létszámban tanultak magyar orvosok, mint például a pesti orvosi karon. Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a második bécsi orvosi iskola kiemelkedő nagyságai is vonzerőt gyakoroltak a orvosokra, viszont a magyar orvosi kar tanári karát soha nem szabad lebecsülnünk, lekezelnünk a bécsi professzori karral szemben, hiszen csak Rácz Sámuel, Stáhl György, Lenhossék Mihály, Fabini János Teofil, vagy később Semmelweis, Balassa, Korányi, Fodor, stb. nevét emeljük ki. (Talán önkényesen, hiszen a legfényesebb, európai hírnévnek örvendőket soroltuk fel.)

A dualizmus korában dőlt csak el, hogy a privilégizált bécsi egyetemi oklevél mellett a pesti is egyenrangúvá vált, így a fentebb említett törekvés elvesztette jelentőségét. Bécs továbbra sem veszítette el vonzerejét, sokáig a második magyar „orvosi kar“ szerepét töltötte be. Ekkor már Bécs lépett fel adminisztratív kényszerrel; 1885-ben egyszerűen rendeleti úton tiltotta meg a magyarországi hallgatók beiratkozását, a magyar Vallás és

Közoktatásügyi Minisztérium elbocsájtó engedélyéhez kötötte a látogatást. Valójában Bécs és Budapest közös érdeke volt, hogy a dualista állam két államtestéhez tartozó egyetemeket az adott terület diáksága látogassa, aminek pénzügyi és fenntartási okai is voltak. Ettől függetlenül, Bécs fontos szerepet játszott a magyar orvostársadalom több évszázados nevelésében, az új szellemi és szakmai áramlatok közvetítésében.